Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

216 KLEINE SOENDA-EILANDEN / LESSER SUNDA ISLANDS / NUSA TENGGARA

216 [Gerrit de Haan, 1760]:
[Bima tot Balij].
[Bima to Bali].

217 [Gerard van Keulen, 1704-1720]:
[Kaart van Bali en Lombok].
[Chart of Bali and Lombok].

218 Jan Theunis Busscher, [1810-1833]:
Kaart van / Straat Baly / en een gedeelte der Noord / en Zuidkust van de / Eijlanden / Java en Baly.
Chart of the / Bali Strait / and part of the North / and South Coasts of the / Islands of / Java and Bali.

218 [Jan Theunis Busscher, 1810-1833]:
[Kaart van Straat Lombok].
[Chart of the Lombok Strait].

219 [Jan Theunis Busscher, 1810-1833]:
[Kaart van een deel van de noordkust van Soembawa].
[Chart of a part of the north coast of Soembawa].

219 [Jan Theunis Busscher, 1810-1833]:
[Kaart van Straat Sapi].
[Chart of the Sapi Strait].

220 [Anoniem / Anonymous, 1598-1600]:
[Kaart van de kust van Lombok en Bali].
[Chart of the coasts of Lombok and Bali].

220 [Anoniem / Anonymous, 1598-1600]:
[Kaart van de kust van Soembawa].
[Chart of the coast of Soembawa].

221 [Johannes Gallo, 1788]:
[Kaart van de rede van Soembawa].
[Chart of the Soembawa roads].

221 [Johannes Gallo, 1788]:
[Aantoening van de reede Sumbawa en Laboa Pointie, beneffens van Groot Sumbawa].
[View of the Soembawa roads and Laboa Point, and of Greater Soembawa].

222 [Johannes Nessel, ca./c. 1656]:
Caerte Van de Quartieren Van / Solor ende Timor.
Chart Of the Districts Of / Solor and Timor.

223 Jasper Gentet, 1739:
[Kaart van de oostelijke Kleine Soenda-eilanden].
[Chart of the eastern Lesser Sunda Islands].

224 [Gerrit de Haan, 1760]:
[Timor tot Bima].
[Timor to Bima].

225 Jan Theunis Busscher, 1833:
Nieuw verbeterde / Zee Kaart / strekkende / van / Makassar / tot / Amboina en / Groot Timor.
New improved / Sea Chart / extending from / Macassar / to / Amboina and / Greater Timor.

226 [Jan Theunis Busscher, 1810-1833]:
[Kaart van Timor].
[Chart of Timor].

226 [Anoniem / Anonymous, 1614-1637]:
[Kaart van de Sawoezee met Timor, Semaoe, Solor en Flores].
[Chart of the Sawu Sea with Timor, Semaoe, Solor and Flores].

227 [Willem Moermans, 1688]:
[Kaart van het westelijke deel van Timor].
[Map of the western part of Timor].

227 [Johannes Nessel, 1656]:
Afbeeltzel van Comp:s / fortresse Concordia op Timor / aen Coupan.
Depiction of the Company's / fortress Concordia in Timor / near Koepang.

228 [Anoniem / Anonymous, 1756]:
[Ondertekening van het verdrag met de vorsten van Timor].
[The signing of the treaty with the kings of Timor].

228 [Anoniem / Anonymous, 1756]:
[Het banket na afloop van de ondertekening van het verdrag met de vorsten, van Timor].
[The banquet following the signing of the treaty with the kings of Timor].

228 [Anoniem / Anonymous, 1602]:
Dit is Het Eijlant Solot.
This is The Island of Solor.

229 Abel Willemsz. Van der Werp, 1614:
Solor.

229 [Johannes Nessel, 1656]:
Vertoningh vande vier Sijden / van Comp:s fortresse Henricus / op Solor.
Depiction of the four Sides / of the Company fortress Henricus / in Solor.

230 [Johannes Nessel, 1656]:
Afbeeltzel van Comp:s / Fortresse Henricus, op 't Eijlant / Zolor.
Depiction of the Company's / Fortress Henricus on the Island / of Solor.

230 [Anoniem / Anonymous, 1686]:
[Plattegrond van de nieuwe versterking in Termane op Roti].
[Plan of the new fort in Termane on Roti].

231 [Johannes Nessel, 1656]:
Afbeeltsel vande bergh van Larentouque / hooft residentie plaetse der portugesen / inde quartieren van Solor ende Timor.
Depiction of the mountain of Larantoeka / main residence of the Portuguese / in the quarters of Solor and Timor.

231 [Anoniem / Anonymous, 1688]:
[Veldslag op Roti bij de klip Lahay].
[Battle in Roti near the Lahay cliff].

III INDISCHE ARCHIPEL EN OCEANIË / MALAY ARCHIPELAGO AND OCEANIA

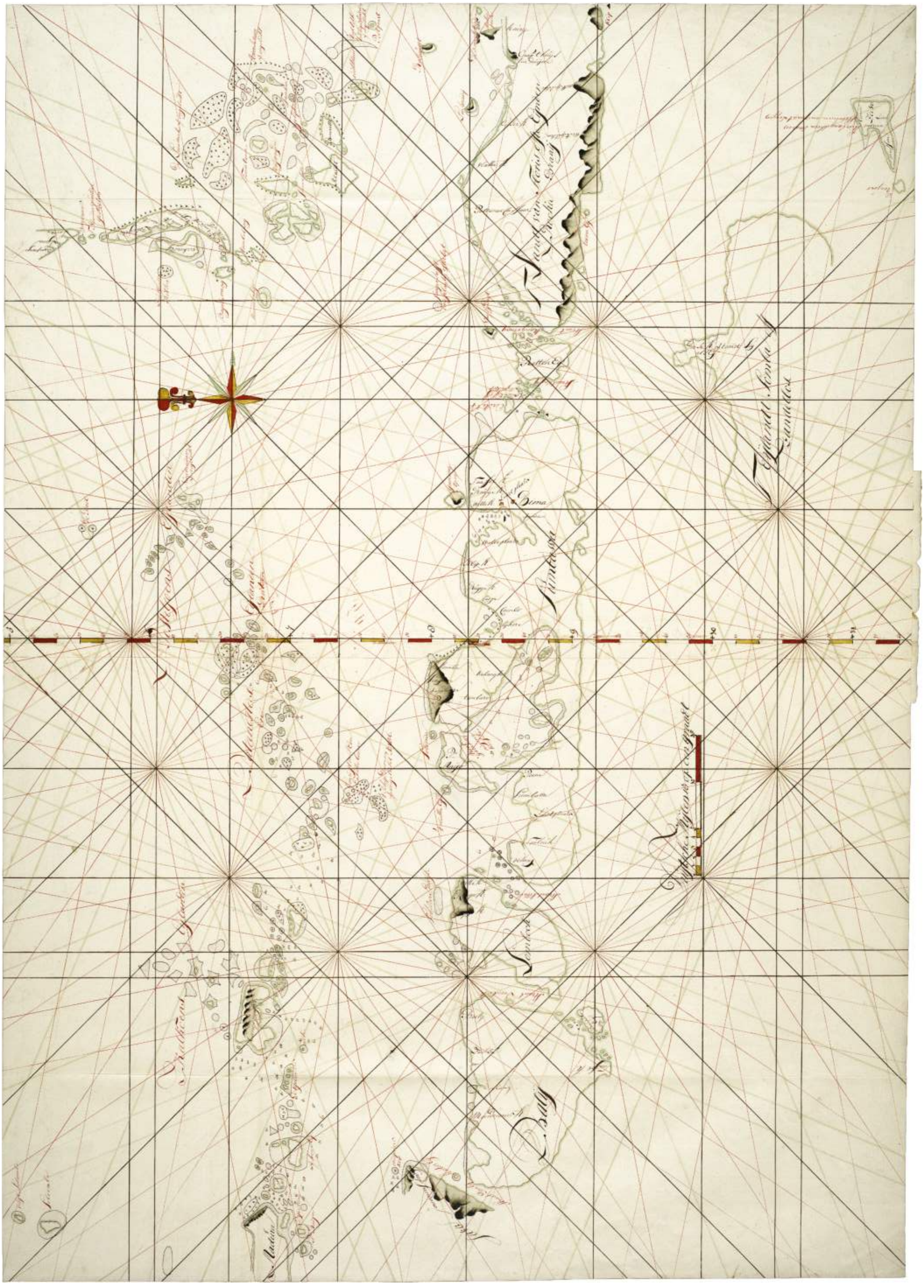

Kleine Soenda-eilanden / Lesser Sunda Islands / Nusa Tenggara

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-10, II-12, II-13, II-14, II-18).

Kleine Soenda-eilanden (Nusa Tenggara). In het inleidende hoofdstuk is al uitvoerig ter sprake gekomen hoe de VOC haar positie in de Kleine Soenda-eilanden in hoofdzaak beperkte tot Timor en onderhorigheden. Tot het eind van de zeventiende eeuw lag het compagniesbelang hier voornamelijk bij de aankoop van het kostbare sandelhout voor de Chinese markt, waartoe eerst op Solor en later in Koepang op Timor een versterkte loge werd onderhouden. Nadat omstreeks 1700 de sandelhoutbossen op Timor als gevolg van het ongebreidelde kappen vrijwel verdwenen waren, hield de Hoge Regering het kantoor Timor voornamelijk nog in stand om strategische redenen, namelijk ter bewaking van de zeeroute naar de Molukken en om de invloed van de Portugezen in Oost-Timor tegen te gaan. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat de nadruk in de VOC-cartografie van de Kleine Soenda-eilanden sterk bij Timor en omringende eilanden ligt. De westelijke Kleine Soenda-eilanden werden slechts incidenteel door compagniesschepen aangedaan, en dan nog bleven de contacten goeddeels beperkt tot de noordkusten. Alleen Bali, dat al in 1596 tijdens de 'Eerste Schipvaert' was bezocht, was van enige betekenis vanwege de slaven die hier van de plaatselijke vorsten konden worden gekocht.

Op de bladen hierna t/m 221 komen eerst de westelijke eilanden Bali, Lombok en Soembawa aan de orde, op de bladen 222 t/m 231 gevolgd door een uitvoeriger behandeling van Timor en onderhorigheden. Het weinige beschikbare kaartmateriaal met betrekking tot de westelijke Kleine Soenda-eilanden omvat naast de overzichtskaart uit de *Ligtende zeefakkel* van de Bataviase baas-kaartenmaker Gerrit de Haan op het blad hiernaast een klein aantal zee- en kustkaarten op grotere schalen door onder anderen Gerard van Keulen en Jan Theunis Busscher, respectievelijk uit de beginjaren van de achttiende en van de negentiende eeuw. Een belangrijke aanvulling op de hier gereproduceerde kaarten van de eilandengroep als geheel geeft ten slotte de grote achttiende-eeuwse overzichtskaart van de 'Grote Oost' in zes delen op de bladen 234-239.

Lesser Sunda Islands (Nusa Tenggara). In the introductory chapter we have already described at length how the VOC mainly restricted its position in the Lesser Sunda Islands to Timor and dependencies. Up to the end of the seventeenth century the Company's interests here lay primarily in the purchase of the valuable sandalwood for the Chinese market, for which purpose a fortified post was maintained first on Solor and later in Kupang in Timor. By around 1700 the sandalwood forests on Timor had practically disappeared as a result of unrestrained felling, but the High Government kept up its Timor office primarily for strategic reasons, namely to guard the sea-route to the Moluccas and in order to counter the influence of the Portuguese in East Timor. Against this background it is not surprising that in the VOC cartography of the Lesser Sunda Islands there is a strong emphasis on Timor and the islands surrounding it. Company ships only called at the western Lesser Sunda Islands incidentally, and even then contacts were in the main limited to the northern coasts. Only Bali, which had already been visited in 1596 during the First Fleet, was of any significance because of the slaves that could be bought from the local rulers.

On the following sheets up to 221 first the western islands of Bali, Lombok and Sumbawa will be dealt with, followed on sheets 222-231 by a more extensive treatment of Timor and dependencies. The little available map material relating to the western Lesser Sunda Islands includes on the opposite sheet the general map from the *Ligtende zeefakkel* by the Batavian Master Map-maker Gerrit de Haan, which is followed by a small number of sea and coastal charts to larger scales by such men as Gerard van Keulen and Jan Theunis Busscher, from the early years of the eighteenth and the nineteenth centuries respectively. Finally, the large eighteenth-century general map of the eastern half of the Archipelago in six parts on sheets 234-239 provides an important addition to the maps and charts of the Lesser Sunda Islands as a whole reproduced here.

blad / sheet 216:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.21.

[Gerrit de Haan, 1760] :

[Bima tot Balij].

[Bima to Bali].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt = [ca. 1 : 974.600].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt* = [approximately 1 : 974,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 75 x 104,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 75 x 104.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

'Bima' in de titel van deze overzichtskaart van de westelijke Kleine Soenda-eilanden uit Gerrit de Haans *Ligtende zeefakkel* staat voor de 'laadplaats' (niet permanent bezette handelspost) Bima aan de kust van het gelijknamige meest oostelijke deel van Soembawa. Oostwaarts reikt de kaart in feite nog aanzienlijke verder, namelijk tot Flores. De daar aangrenzende kaart uit De Haans atlas, 'Timor tot Bima', is gereproduceerd op blad 224.

Bima in the title of this general map of the western Lesser Sunda Islands taken from Gerrit de Haan's *Ligtende zeefakkel* stands for the 'loading station' (a not permanently occupied trading post) of Bima, on the coast of the eastern part of Sumbawa of the same name. In fact the map extends eastwards quite a lot further, as far as Flores. The adjoining map from De Haan's atlas, 'Timor to Bima', is reproduced on sheet 224.

blad / sheet 217:

Nationaal Archief, 4.VELH 230.

[Gerard van Keulen, 1704-1720] :

[Kaart van Bali en Lombok].

[Chart of Bali and Lombok].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mylen = [ca. 1 : 400.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mylen* = [approximately 1 : 400,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 57 x 95 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 57 x 95 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Bali, Lombok, Soembawa (Sumbawa). Gerard van Keulens kaart van Bali, Lombok, de aangrenzende kusten van Java en Soembawa en de tussenliggende zeestraten valt op door de opmerkelijk grove weergave. De werkelijke topografische vorm van Bali, Lombok en de oostkust van Java met het schiereiland Balambangan was in de eerste decennia van de achttiende eeuw al veel beter bekend dan hier ingetekend.

Bali, Lombok, Sumbawa (Soembawa). Gerard van Keulen's chart of Bali, Lombok, the adjacent coasts of Java and Sumbawa with the intervening sea-straits is remarkable for its strikingly crude representation. In the first decades of the eighteenth century the actual topographical form of Bali, Lombok and the east coast of Java with the peninsula of Balambangan was already much better known than has been drawn here.

blad 218 boven / sheet 218 above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 145.

Volgens de Jongste Waarnemingen / Bij een gebragt en te Zamengesteld / door J.T. Busscher, [1810-1833] :
According to the Latest Observations / Collected and Compiled / by J.T. Busscher, [1810-1833] :

Kaart van / Straat Baly / en een gedeelte der Noord / en Zuidkust van de / Eijlanden / Java en Baly.

Chart of the / Bali Strait / and part of the North / and South Coasts of the / Islands of / Java and Bali.

Schaalstok van 5 D.M. = [ca. 1 : 502.200].
Scale-bar of *5 D.M.* = [approximately 1 : 502,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 48 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

De kaarten van Straat Bali, Straat Lombok, Straat Sapi en de noordkust van Soembawa door Jan Theunis Busscher op de bladen 218-219 zijn deels gebaseerd op opnemingen door hemzelf en anderen in de periode kort voor het Engelse tussenbestuur op Java (1811-1816), deels ook op ouder kaartmateriaal. In de laatste decennia van de achttiende eeuw en de eerste jaren van de negentiende kwamen de westelijke Kleine Soenda-eilanden wat meer in de belangstelling van de Hoge Regering, vanwege het gevaar van vestiging door andere Europese mogendheden, en werd kort na 1780 aan de noordkust van Soembawa bij Sanggar ('Zangera' op Busschers kaart op blad 219 boven) ook een versterkte post ingericht. Met het 'Rotten-Eiland' in de kaart van Straat Sapi op blad 219 onder, tegenover de oostpunt van Soembawa, bedoelde Busscher het eiland Komodo.

The charts of the Bali Strait, Lombok Strait, Sapi Strait and the north coast of Sumbawa by Jan Theunis Busscher on sheets 218-219 are partly based on surveys carried out by himself and others in the period shortly before the British Interregnum on Java (1811-1816), and partly on older map material. In the last decades of the eighteenth and the first years of the nineteenth century the western Lesser Sunda Islands received somewhat more attention from the High Government, because of the danger that other European powers might establish strongholds there, and so shortly after 1780 a fortified post was set up on the north coast of Sumbawa near Sanggar (*Zangera* on Busscher's chart on sheet 219 above). With *Rotten-Eiland* (Rats Island) on the chart of the Sapi Strait on sheet 219 below, opposite the eastern point of Sumbawa, Busscher meant the island of Komodo.

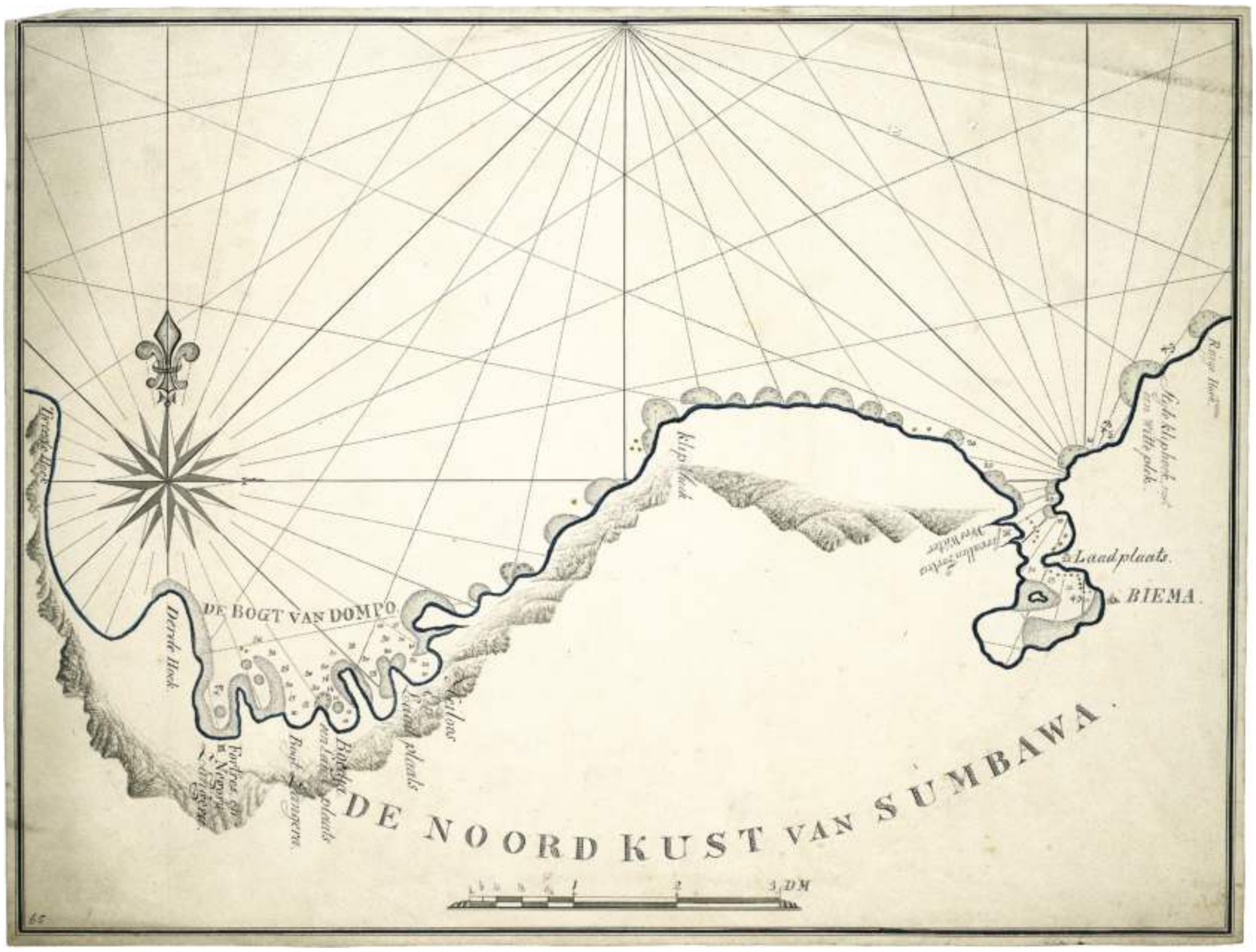

blad 218 onder / sheet 218 below:

Nationaal Archief, 4.MIKO 144.

[Jan Theunis Busscher, 1810-1833] :

[Kaart van Straat Lombok].

[Chart of the Lombok Strait].

Schaalstok van 10 D.M. = [ca. 1 : 510.900].
Scale-bar of *10 D.M.* = [approximately 1 : 510,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 47 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 47 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

blad 219 boven / sheet 219 above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 65.

[Jan Theunis Busscher, 1810-1833] :

[Kaart van een deel van de noordkust van Soembawa].

[Chart of a part of the north coast of Soembawa].

Schaal-stok van 3 D.M. = [ca. 1 : 185.200].
Scale-bar of *3 D.M.* = [approximately 1 : 185,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 48 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 219 onder / sheet 219 below:

Nationaal Archief, 4.MIKO 66.

[Jan Theunis Busscher, 1810-1833] :

[Kaart van Straat Sapi].

[Chart of the Sapi Strait].

Schaalstok van 2 D.M. = [ca. 1 : 137.800].
Scale-bar of *2 D.M.* = [approximately 1 : 137,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 48 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

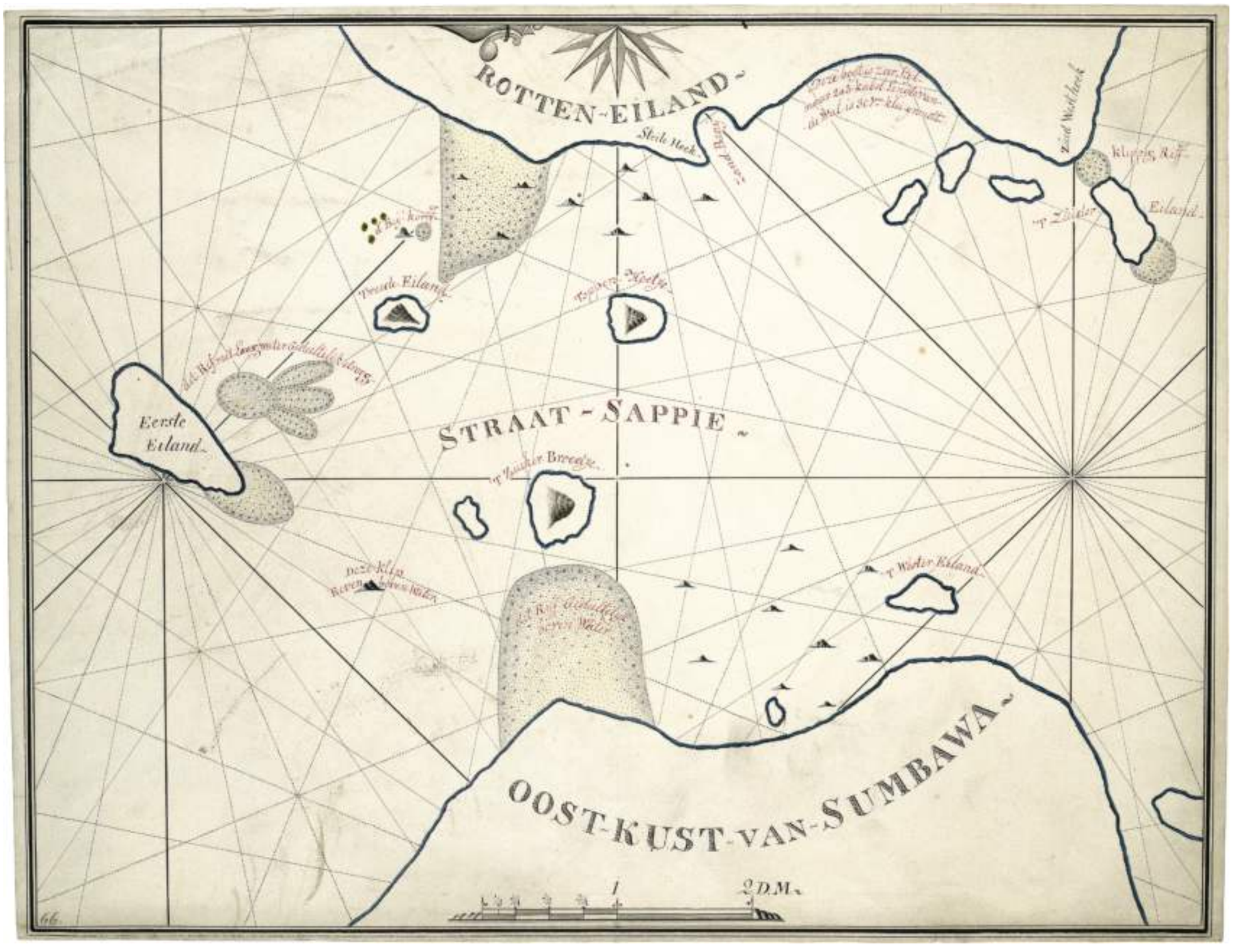

blad 220 boven / sheet 220 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 447.

[Anoniem, 1598-1600] :
[Anonymous, 1598-1600] :

[Kaart van de kust van Lombok en Bali].

[Chart of the coasts of Lombok and Bali].

Schaalstok van 8 [Duitse] mijlen = [ca. 1 : 298.500].
Scale-bar of *8* [*Duitse*] *mijlen* = [approximately 1 : 298,500].

1 kaart : ms op papier, 32,5 x 42 cm.
1 map : ms on paper, 32.5 x 42 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: Lombok.

Deze en de volgende kaart werden vervaardigd tijdens de 'Tweede Schipvaert' (1598-1600) onder leiding van admiraal Jacob Cornelisz van Neck en daarna opgenomen in het kaartboek van Steven van der Haghen tijdens diens reis van 1604-1605. De topografische namen in het Maleis illustreren het belang dat Van Neck hechtte aan de beheersing van deze taal, voor de handel evenzeer als voor de noodzakelijke uitbreiding van de geografische kennis van de Archipel. In de tweede en verbeterde uitgave van zijn journaal van deze reis, door Cornelis Claesz in 1601 uitgegeven, kwam dan ook een *Appendix Vocabulaer vande Javaensche ende Malaysche woorden, die selfs op Ternate vanden onsen geschreven zijn. Hier by gevoecht tot behulp van alle de gene die derwaerts begeeren te varen, want de Maleysche sprake ghebruyckt wordt door heel Oost-Indien, principalick inde Molucksche Eylanden*. Dit was zowel ten dienste van lezers die geïnteresseerd waren in 'vremdicheyt' als voor reizigers die 'derwaerts begeeren te varen'. De vaart naar Oost-Indië viel toen nog niet onder het octrooi van de VOC, die pas een jaar later werd opgericht, zodat eenieder vrij was zijn geluk in de Oost te beproeven. De bovenste kaart toont Straat Lombok, met links de oostkust van Bali en Noesa Penida en rechts de westkust van Lombok. De kaart op blad 220 onder geeft een al opmerkelijk correct beeld van de noordkust van Soembawa, met links de berg Tambora, in het midden de baai van Bima en rechts het eiland Sangeang.

This and the following chart were produced during the Second Fleet (1598-1600) under the command of Admiral Jacob Cornelisz van Neck and were then included in the map-book of Steven van der Haghen for his journey of 1604-1605. The topographical names in Malay illustrate the importance that Van Neck attached to a mastery of this language, both for trade and for the necessary expansion of geographical knowledge of the Archipelago. In the second and revised edition of his journal of this journey, published by Cornelis Claesz in 1601, there was accordingly a 'Vocabulary Appendix of the Javanese and Malay words, which were written by ourselves on Ternate, hereby added for the assistance of all those who desire to sail thither, since the Malay language is used in the whole of the East Indies, principally in the Moluccan Islands'. This was useful both for readers who were interested in 'exotica' and for travellers who 'desire to sail thither'. Navigation to the East Indies was then not yet under the monopoly of the VOC, which was only set up a year later, so that anyone was free to try his luck in the East. The uppermost chart shows Lombok Strait, with on the left the east coast of Bali and Nusa Penida, and on the right the west coast of Lombok. The chart on sheet 220 below gives a remarkable correct image of the north coast of Sumbawa, with Mount Tambora on the left, the bay of Bima in the centre, and the island of Sangeang on the right.

blad 220 onder / sheet 220 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 448.

[Anoniem, 1598-1600] :
[Anonymous, 1598-1600] :

[Kaart van de kust van Soembawa].

[Chart of the coast of Soembawa].

Schaalstok van 8 [Duitse] mijlen = [ca. 1 : 297.000].
Scale-bar of *8* [*Duitse*] *mijlen* = [approximately 1 : 297,000].

1 kaart : ms op papier, 32,5 x 42 cm.
1 map : ms on paper, 32.5 x 42 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

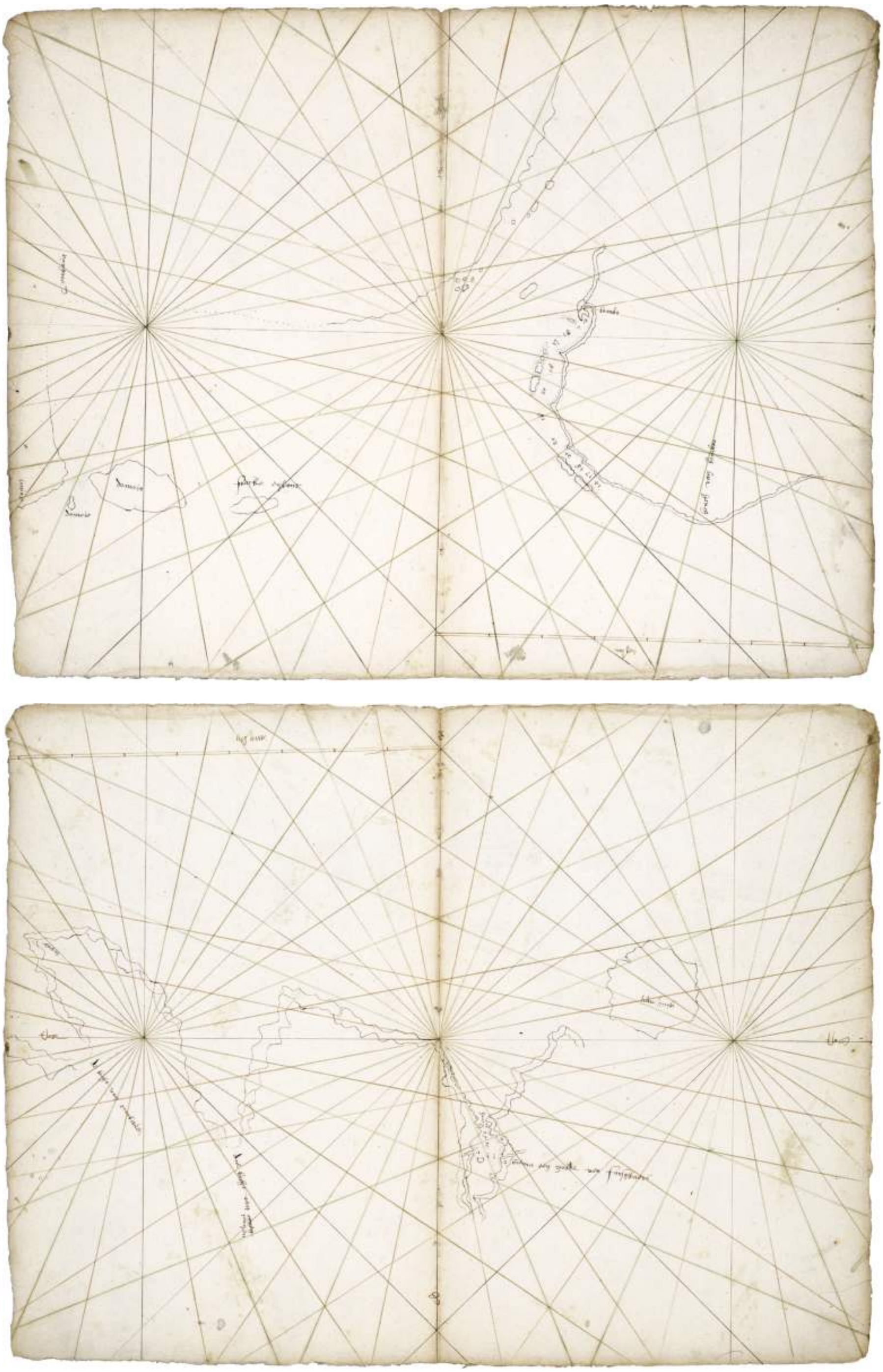

blad 221 boven / sheet 221 above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, F 32.

[Johannes Gallo, 1788] :

[Kaart van de rede van Soembawa].

[Chart of the Soembawa roads].

Schaalstok van 200 Roede = [ca. 1: 3.400].
Scale-bar of *200 Roede* = [approximately 1 : 3,400].

1 kaart : ms op papier, 57 x 49 cm.
1 map : ms on paper, 57 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verso: Behoord tot het rapport van Gallo van 30 October 1788.

Sanggar. Beide schetskaarten op dit blad behoren volgens de beschrijving in dr. F. de Haans catalogus van de kaartenverzameling in 's Lands Archief in Nederlands-Indië uit 1905 oorspronkelijk bij een rapport aan de Hoge Regering door de kapitein-ter-zee Johannes Gallo, commandant van 's lands schip *Neptunus*, die in 1788 met een klein eskader de compagniespost Sanggar aan de noordkust van Soembawa aandeed om een opstand in het achterland neer te slaan. Deze kleine versterking, een houten fort, is in de detailkaart van Sanggar en directe omgeving onder ingetekend aan de zeekust; de kaart boven biedt een overzicht van de rede. De legenda bij de nummers in beide kaarten is helaas niet meer beschikbaar.

Sanggar. According to the description in Dr F. De Haan's catalogue of the map collection in the Gouvernment Archive in the Netherlands East Indies from 1905, both sketch maps on this sheet were originally attached to a report to the High Government made by Naval Captain Johannes Gallo, commander of the Home Fleet ship *Neptunus*, which in 1788 called at the Company's post at Sanggar on the north coast of Sumbawa with a small squadron in order to put down a revolt in the interior. This small fortification, a wooden fort, is shown on the coast in the detail map of Sanggar and its direct neighbourhood below; the chart above gives a view of the roads. The legend to the numbers in both maps is unfortunately no longer available.

blad 221 onder / sheet 221 below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, F 3.

[Johannes Gallo, 1788] :

[Aantoening van de reede Sumbawa en Laboa Pointie, beneffens van Groot Sumbawa].

[View of the Soembawa roads and Laboa Point, and of Greater Soembawa].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 56 x 43 cm.
1 map : ms on paper, 56 x 43 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

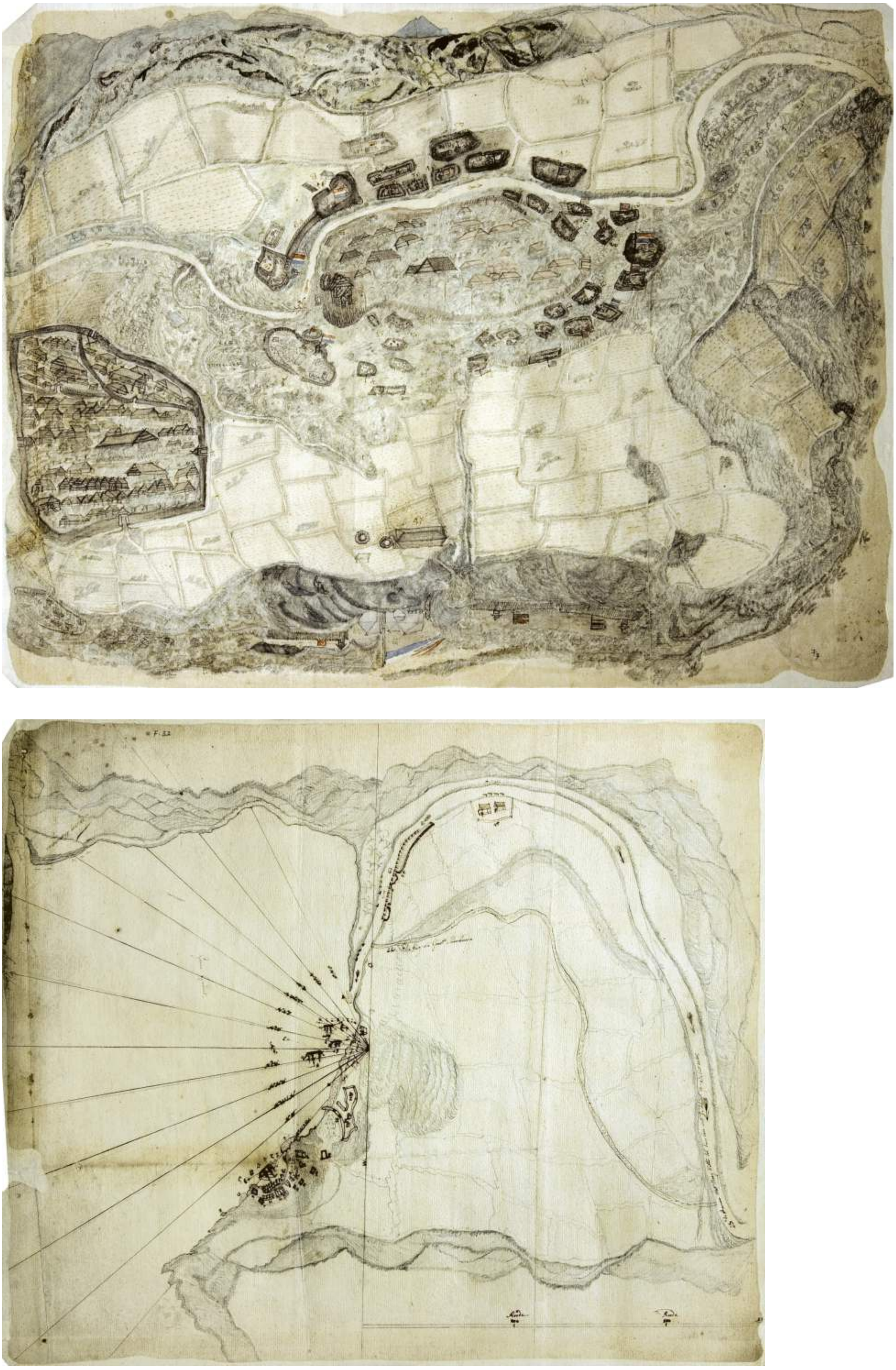

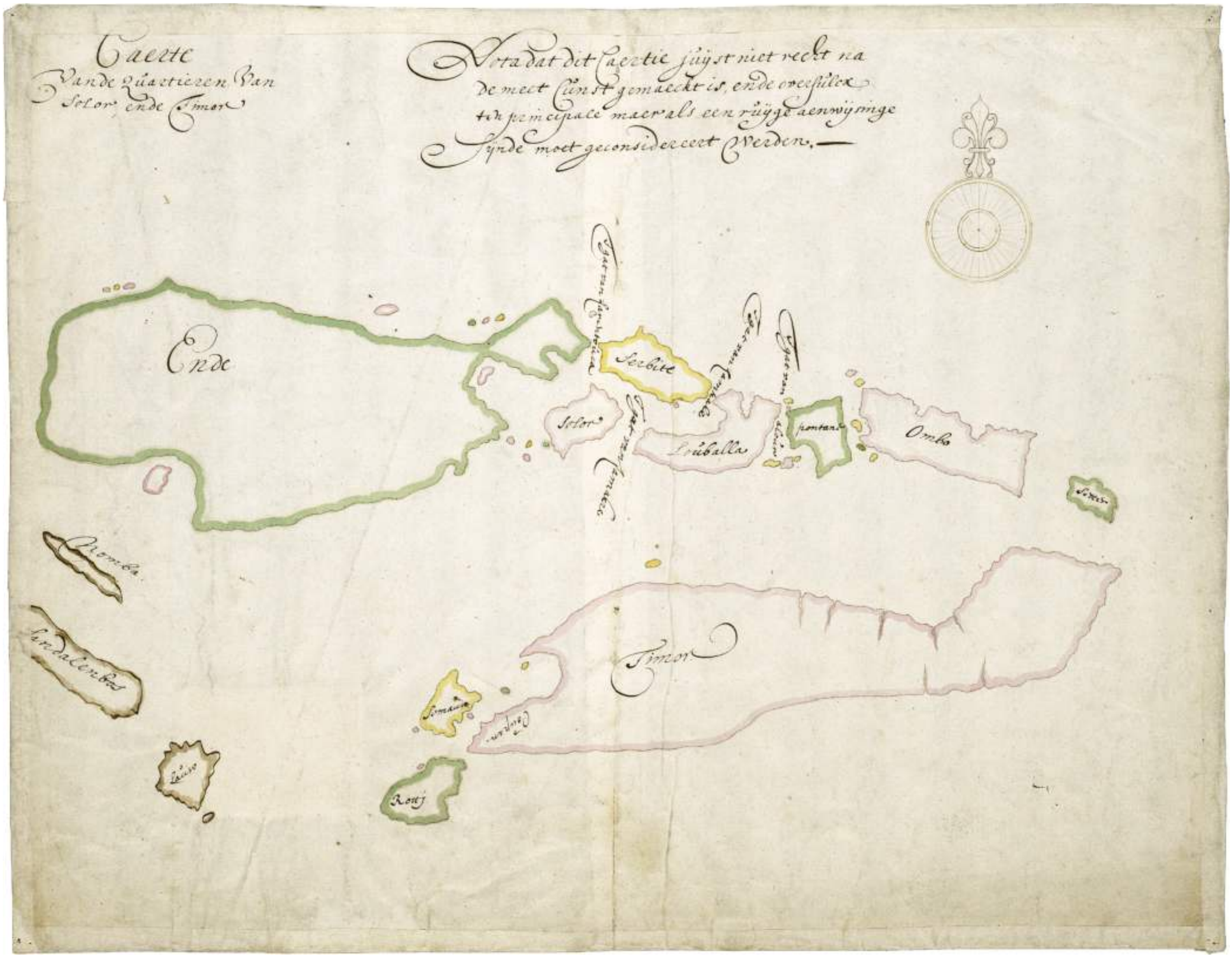

Flores, Solor, Soemba (Sumba), Timor, Roti. De grote betekenis voor de Compagnie van het sandelhout in de oostelijke Kleine Soenda-eilanden wordt mede geïllustreerd door het feit dat het eiland Soemba op Nederlandse kaarten lange tijd als 't Sandelbosch' werd benoemd, door Johannes Nessel in de kaart op dit blad bij vergissing aangeduid als 'Sandalenbos'. De VOC vestigde haar positie in de regio met de verovering van het Portugese fort op Solor door Apolonius Schot in 1613-1614, dat nadien de naam Fort Henricus kreeg (bladen 228-230). Vanaf 1653 was het nieuw gestichte fort Concordia te Koepang op Timor de hoofdvestiging (bladen 227-228). De Portugezen wisten zich te handhaven in het oostelijke deel van Timor en in Larantoeka op Flores (blad 231), van waar zij tot het laatst van de compagniestijd een geduchte concurrent en bij gelegenheid ook een serieuze militaire bedreiging bleven.

Flores, Solor, Sumba (Soemba), Timor, Roti. The great significance for the Company of sandalwood in the eastern Lesser Sunda Islands is also illustrated by the fact that for a long time the island of Sumba was usually referred to as *'t Sandelbosch* (the Sandalwood Forest), which Johannes Nessel in the map on this sheet mistakenly noted as *Sandalenbos* (Sandals Wood). The VOC gained its position in this region with the conquest by Apolonius Schot in 1613-1614 of the Portuguese fort on Solor, which then got the name *Fort Henricus* (sheets 228-230). The Portuguese managed to stand their ground in the eastern part of Timor and in Larantuka on Flores (sheet 231), from where up to the last days of the Company they remained a tough competitor and on occasion also a serious military threat.

blad / sheet 222:

Nationaal Archief, 4.VEL 1288.

[Johannes Nessel, ca./c. 1656] :

Caerte Van de Quartieren Van / Solor ende Timor.

Chart Of the Districts Of / Solor and Timor.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 33 x 42 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 33 x 42 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: 232 652.

Verklaringen: [midden boven] een aantekening :
Explanations: [top centre] a note :

Nota dat dit Caerte juijst niet recht na / de meet Cunst gemaeckt is, ende oversulcx / ten principale maer als een ruyge aenwijsinge / moet geconsidereert werden.

Johannes Nessel maakte in Batavia dit overzichtskaartje van onder meer de eilanden 'Ende' (Flores), Solor en Timor voor het rapport dat Arnold de Vlaming van Outshoorn in 1656 opstelde na zijn vergeefse pogingen de Portugezen van Timor te verdrijven. Nessel was klaarblijkelijk niet tevreden met het basismateriaal waarnaar hij moest werken, gezien zijn waarschuwing dat het kaartje slechts als een 'ruyge aenwijsinge' moest worden beschouwd. Alleen delen van de kust van Timor waar de Compagnie sandelhout inkocht zijn min of meer correct ingetekend. Overigens bleef de weergave van de oostelijke Kleine Soenda-eilanden op Nederlandse kaarten nog lang nadien vaak opvallend onnauwkeurig, zelfs tot ruim na de compagniestijd, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de hierna volgende achttiende- en vroeg-negentiende-eeuwse overzichtskaarten door Jasper Gentet, Gerrit de Haan en Jan Theunis Busscher op de bladen 223 t/m 226 boven.

Johannes Nessel made this overview chart in Batavia, showing islands including *Ende* (Flores), Solor and Timor, for the report that Arnold de Vlaming van Outshoorn compiled in 1656 after his vain attempt to drive the Portuguese out of Timor. Nessel was apparently not satisfied with the basic material he had to work from, in view of his warning that the map should be regarded as only a *ruyge aenwijsinge* (rough indication). Only the parts of the coast of Timor where the Company bought up sandalwood are drawn more or less correctly. Otherwise the representation of the eastern Lesser Sunda Islands on Dutch maps continued to be remarkably inaccurate long after this, even till well after the time of the Company, as for example can be seen from the following eighteenth- and early nineteenth-century general maps by Jasper Gentet, Gerrit de Haan and Jan Theunis Busscher on sheets 223 to 226 above.

blad / sheet 223:

Nationaal Archief, 4.VEL 449.

Jasper Gentet, Batavia, / Januarij de 14de 1739 :
Jasper Gentet, Batavia, / January the 14th 1739 :

[Kaart van de oostelijke Kleine Soenda-eilanden].

[Chart of the eastern Lesser Sunda Islands].

Schaalstok van 20 Duitse mijlen = [ca. 1 : 784.500].
Scale-bar of *20 Duitse mijlen* = [approximately 1 : 784,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 73 x 101,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 73 x 101.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

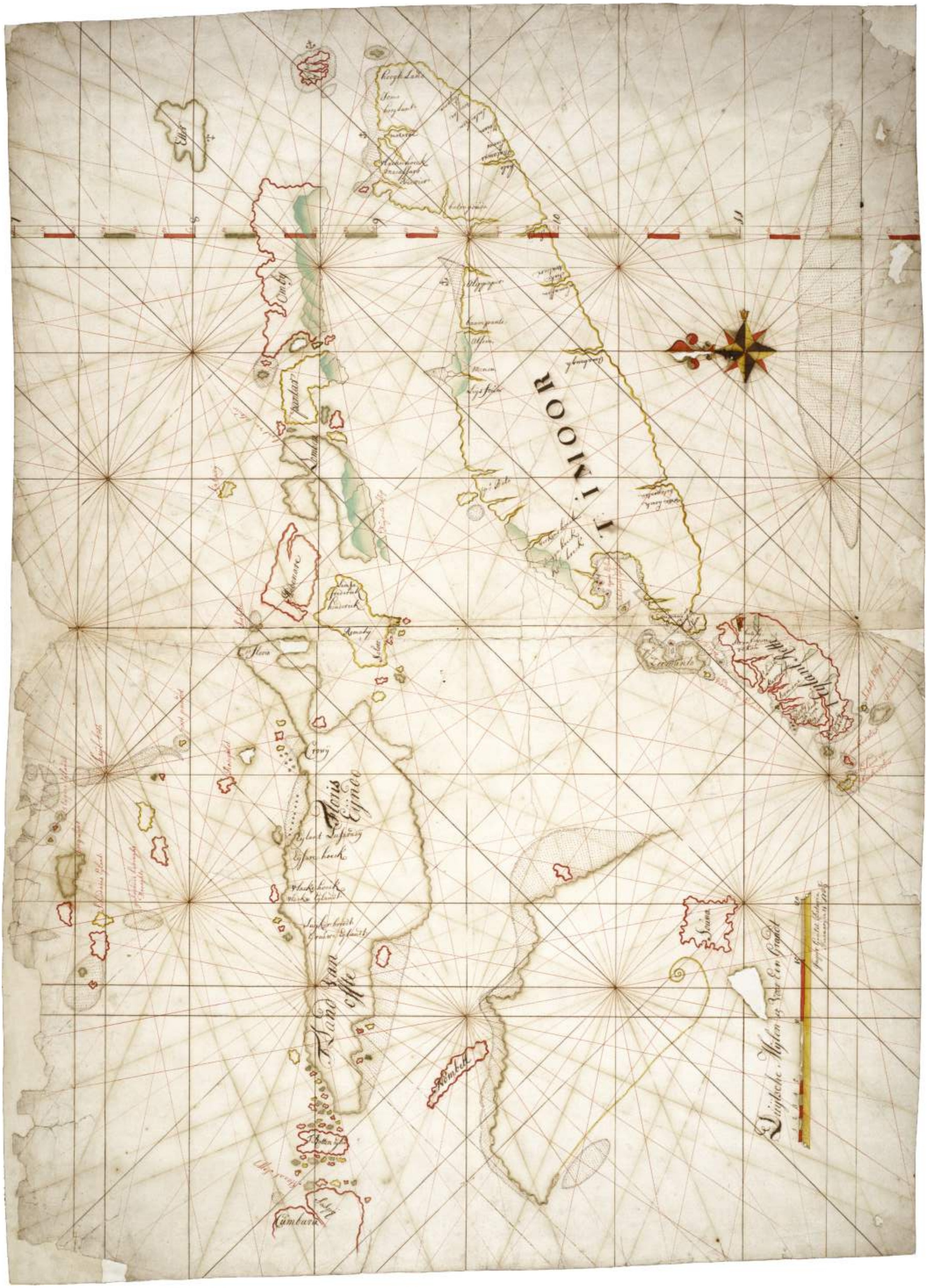
Ellis
Omby
Pemba
Zanzibar
Mombaza
Melinde
Quiloa
Mosambique
Sofala
Terra Eljmoa
Cimbaua
Mombaza
Quiloa
Mosambique
Sofala
Terra Eljmoa
Cimbaua

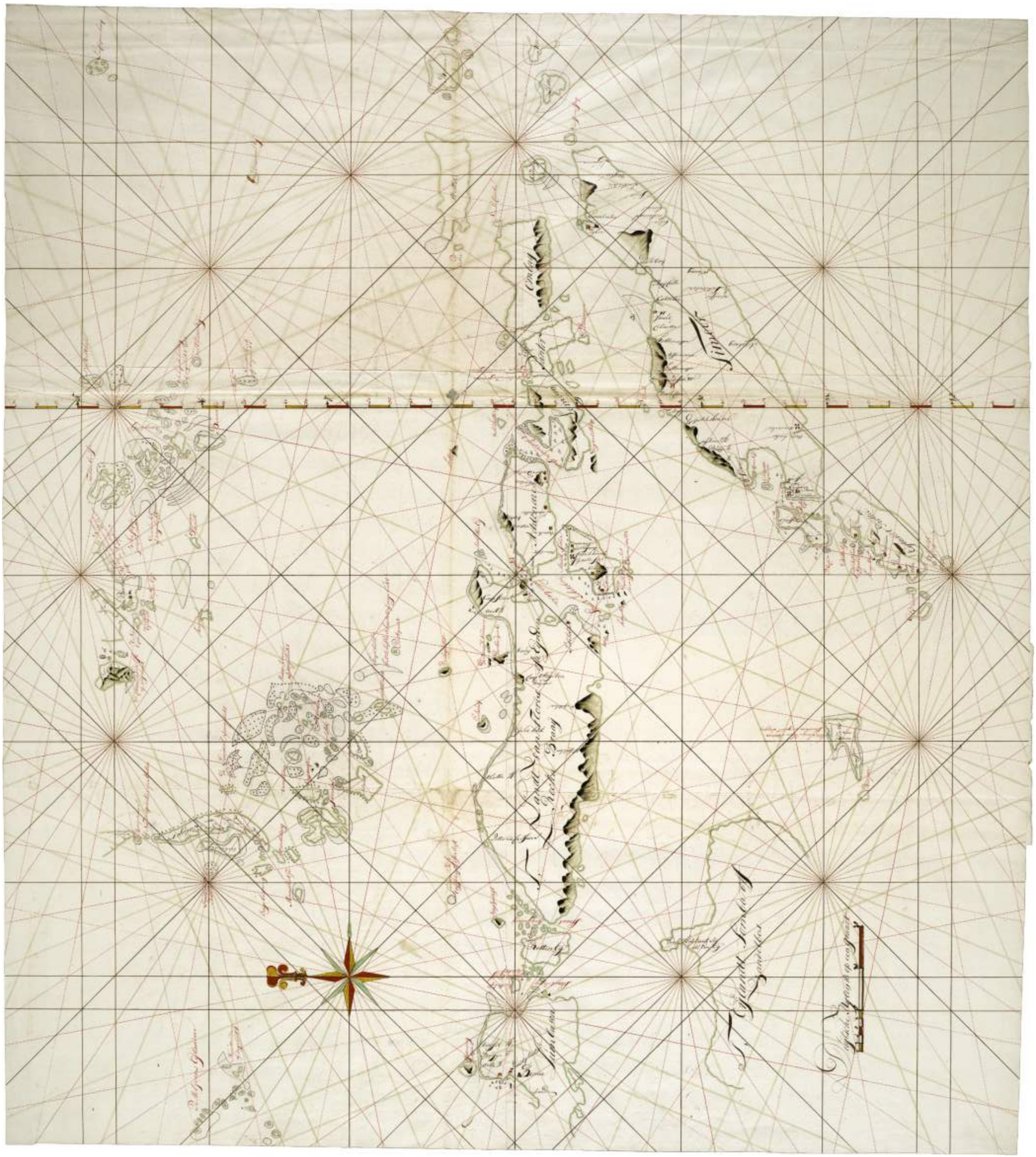

blad / sheet 224 :

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.20.

[Gerrit de Haan, 1760] :

[Timor tot Bima].

[Timor to Bima].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt = [ca. 1 : 957.700].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt* = [approximately 1 : 957,700].

1 kaart : ms op papier, 95 x 105 cm.
1 map : ms on paper, 95 x 105 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

De westelijk aansluitende kaart uit de *Ligtende zeefakkel* van Gerrit de Haan, 'Bima tot Balij', is gereproduceerd op blad 216.

The western adjoining map from the *Ligtende zeefakkel* of Gerrit de Haan, 'Bima to Bali', has been reproduced on sheet 216.

blad / sheet 225:

Nationaal Archief, 4.MIKO 213.

Volgens de best voorhanden zijnde kaarten bijeen gebragt, en door / Goede Waarnemingen Verbeterd en te zamengesteld door / J.T.B. / 1833 :
Collected from to the best existing maps, and Improved by / Good Observations and compiled by / J.T.B. / 1833 :

Nieuw verbeterde / Zee Kaart / strekkende / van / Makassar / tot / Amboina en / Groot Timor.

New improved / Sea Chart / extending from / Macassar / to / Amboina and / Greater Timor.

Schaalstok van 20 Duitse Mijlen = [ca. 1 : 1.204.500].
Scale-bar of *20 Duitse Mijlen* = [approximately 1 : 1,204,500].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 63 x 98 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 63 x 98 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

NIEUW-VERBETERDE ZEE KAART STREKKENDE VAN MAKASSAR TOT AMBOINA EN GROOT-TIMOR

Volgens de best voorhanden zynde kaarten hueen gebragt, en door Goede Waarneemingen Verbeterd en te zamengesteld door.

J. T. B.

1833.

DE ZUID KUST VAN CELEBES

DE OOST KUST VAN CELEBES

PANGESANE

BOETON.

STRAAT TOEKAN BESSIE

HET EILAND BOERO

GROOT-CERAM

AMBOINA

WETTER

ROMA

LETTIE

MEA

LAKKER

OMBAAY

PANTER

ADDENARA

LOMBEN

ZOLOR

HET LAND VAN FLORIS OF GROOT MANGARY

GROOT TIMOR

Schaal Van 20 Duitsche Mylen

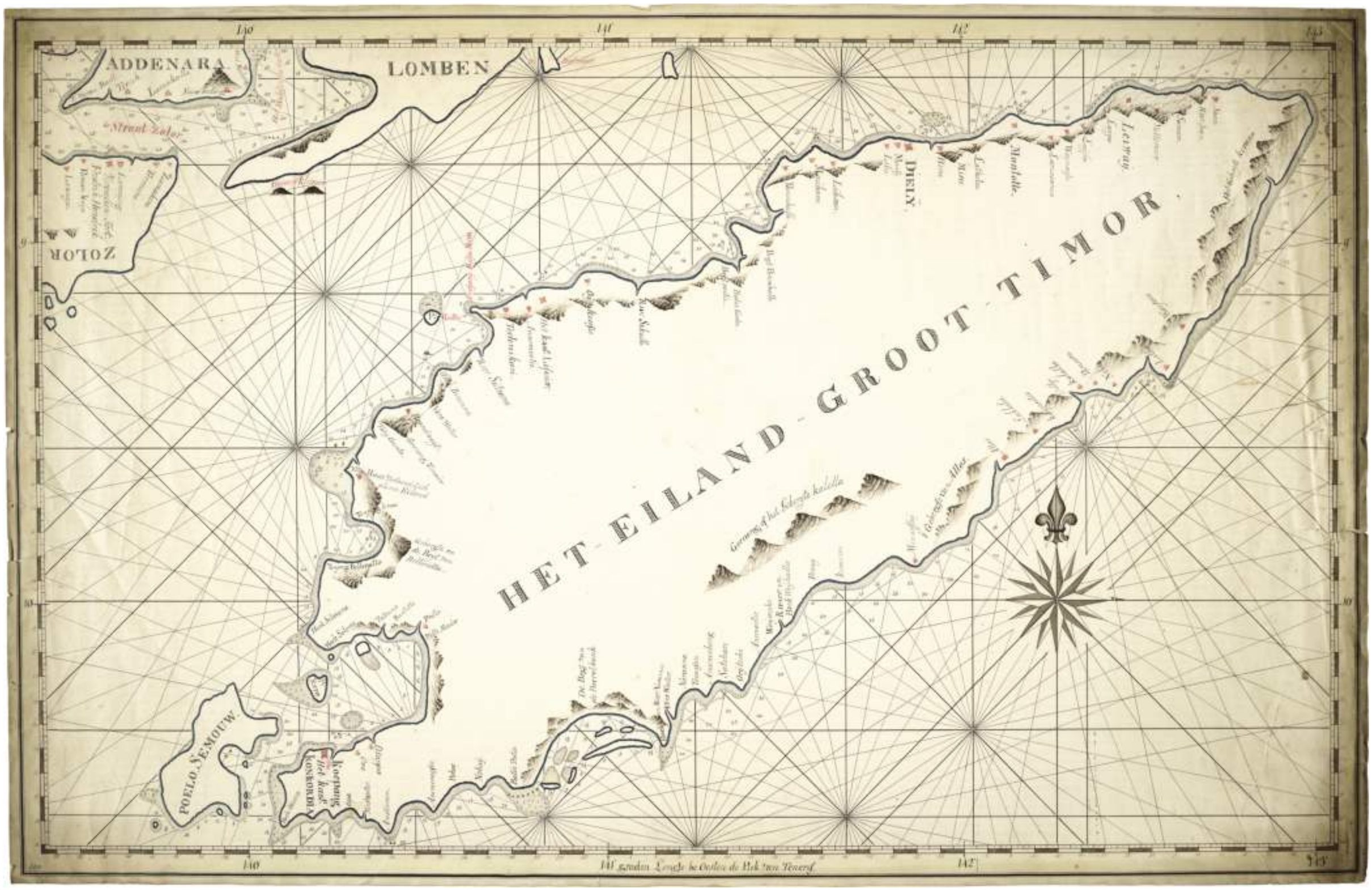

blad 226 boven / sheet 226 above:

Nationaal Archief, 4.MIKO 200.

[Jan Theunis Busscher, 1810-1833] :

[Kaart van Timor].

[Chart of Timor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 62 x 97 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 62 x 97 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 226 onder / sheet 226 below:

Badische Landesbibliothek, K478 fol. 24.

[Anoniem, 1614-1637] :
[Anonymous, 1614-1637] :

[Kaart van de Sawoezee met Timor, Semaoe, Solor en Flores].

[Chart of the Sawu Sea with Timor, Semaoe, Solor and Flores].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 39 x 29 cm.
1 map : ms on paper, 39 x 29 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Wellicht dateert dit kaartje uit het bezit van Aert Gijsels van omstreeks of kort na 1614, toen Apolonius Schot het Portugese fortje op Solor veroverde en zo de grondslag legde voor de handel in sandelhout door de Compagnie. Op Timor zelf is nog geen versterking aanwezig zodat de kaart in ieder geval voor 1653 moet zijn gemaakt (zie blad 227), terwijl Gijsels bovendien in 1637 in Nederland teruggekeerd was en zijn kaartencollectie niet lang nadien zal hebben afgerond. De kompasaanduiding is overigens onjuist; het werkelijke noorden is niet naar rechts maar naar de onderzijde van de kaart gericht.

Possibly this small chart from the collection of Aert Gijsels dates from around or shortly after 1614, when Apolonius Schot captured the little Portuguese fort on Solor and thus laid the foundation of the Company's trade in sandalwood. In Timor itself no fortification is yet present, so that the map must in any case have been made before 1653 (see sheet 227), while Gijsels had returned to the Netherlands in 1637 and not long after that had completed his collection of maps. Apart from that the compass needle is incorrect – in fact north is not to the right but to the bottom of the map.

blad 227 boven / sheet 227 above:

Nationaal Archief, 4.VELH 543.

[Willem Moermans, 1688] :

[Kaart van het westelijke deel van Timor].

[Map of the western part of Timor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 72 x 99 cm
1 map : ms on paper, coloured, 72 x 99 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Verklaringen: [rechts- en middenonder] een legenda bij de letters A t/m G en nummers 1 t/m 16:
Explanations: [lower right and centre] a key to the letters A to G and numbers 1 to 16] :

de Letters A: T'Lant van Coupangh sijnde van Cieba op sijn langhest 14 a 16 mijlen ZW en NO en breedt 6 a 8 mijlen.
B: Een gedeelte vant landt van taijbeno alias problangh 't geense om eenige dienste aan de Coninck van Coupangh hebben geschoncken.
C: T'Landt van taijbeno – alias problangh.
D: T'Landt van ammarassi.
E: T'Landt van Amabij.

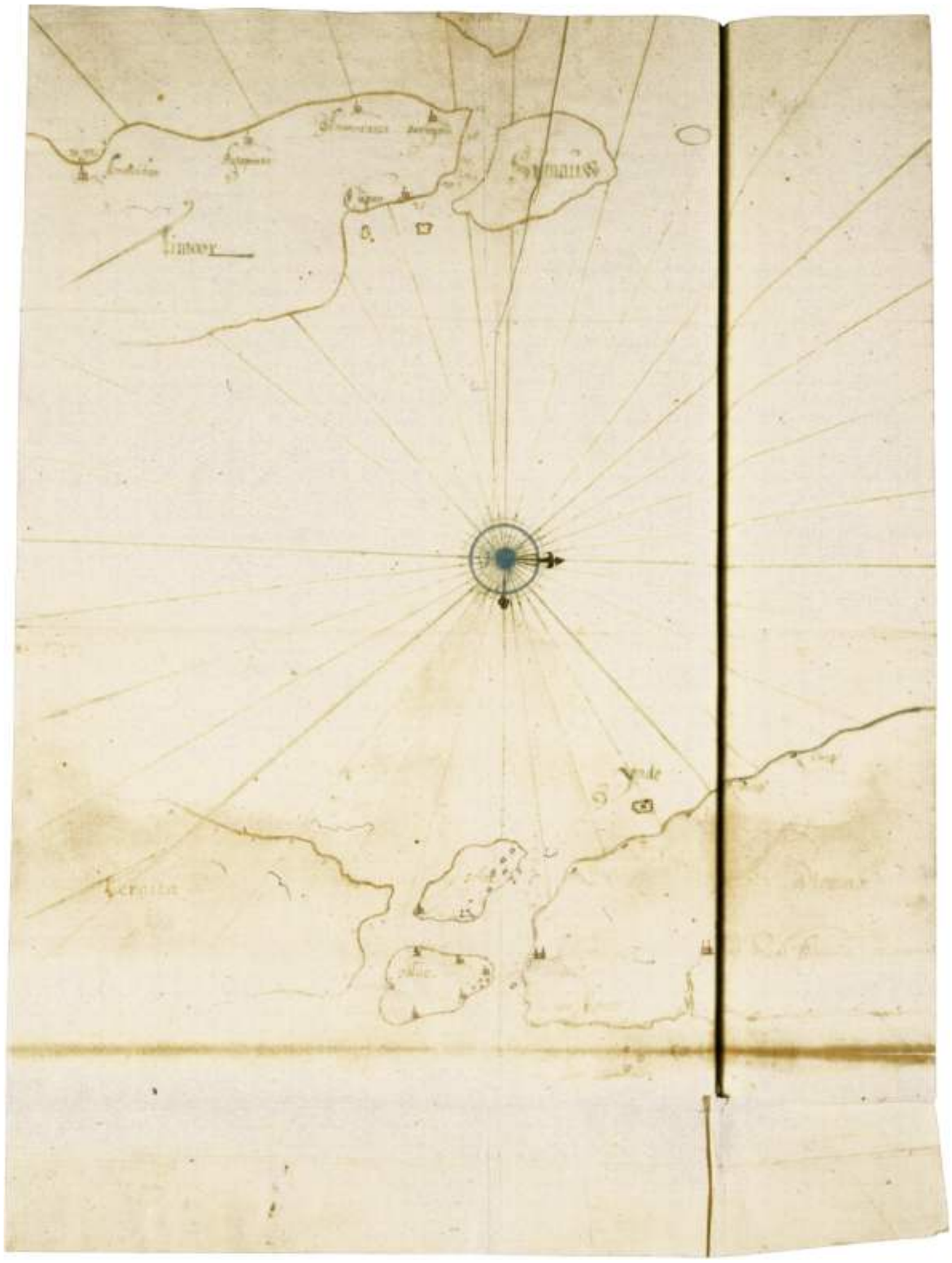

TIMOR.
Concordia Coupang
Oynelloü
Oynenas
Sina ra.
Molo
Tana Sonebay
Tana Amabÿ
Amma noidaing
Nenometa
Amma laffoan
Amma laffoan
Amma laffoan

(vervolg van pag. 227 / continued from p. 227)

Verklaringen: [onder] een legenda bij de letters A t/m P en nummers 1 t/m 22 :
Explanations: [below] a key to the letters A to P and numbers 1 to 22 :

A. Den Comissaris van weegens Zijne Excellentie den heere Gouverneur generaal en de WelEdele Heeren Raden van Nederlands India Johs. Ands. Paravicini.
B. Den Officier van de Garde Hendrik Wegenaar.
C. De Rijx Baniere off Standerd in handen van den officier Oele.
D. Granadiers van de Garde.
C. Den Onder Coopman Ringholm.
E. De Opper Ceremoniemeester.
Ontvangende die Briefen uijt handen van den heer Commissaris aan de Koningen rond te brengen.
F. Den Onder Coopman David Faucherau tweede van 't Comptoir en eerste Ceremoniemeester de praesenten ronde deelende.
G. Den Fiscaal Vriesendorp de hooge gesondheeden instellende 2den Ceremonie Meester.
H. Den Officier Singelmann met een goud vat met Roosen waater de Koningen besproeijende 3den Ceremonie Meester.
I. Den Lid van Policie van Esse 4e id.
K. De Twee Zoonen van 't Opperhoofd aan de Ceremonie taffel zittende 5e en 6e Ceremonie Meester.
L. Den Secretaris van de Commessaris Ayax van Solm.
M. Den Translateur Tiberius de Contracten voorleesende.
N. De Grivier van de buijtenlandse Zaaken, Scriba op te Kompt.
O. De Twee interpreteurs van de Rotineese en Soloreesen.
P. De Trompeeters en Pookers op het vraaijstuijtgedost.
Nu volgen de Koningen en verdere Regenten.
No. 1. Carel Bomy Koning van Coupang.
2. Daniel Tassy Keijzer van Suabaay.
3. Balthazar Koning van A[...].
4. Bartho.
5. Naij Kobo Kooning van Tabeno.
6. Don Louis Koning van Amanubang.
7. Don Bernhardo Koning van Sonenbaij Amao ono.
8. Gen Zalle Koning van Sorbrain.
9. Don Louis Koning van Amanabung.
10. Nay fifa missi Koning van Amanesij en Neunemitta.
11. Do. Alphonso Koning van Amarassy.
12. Koning van Belo Waywisko.
13. Koninglijke oms en broeders Sittende onder de Coningen
14. De Rottineese hoofd Regenten.
15. De Savoneese en Sororeese mitsgaders de Sombaneere d[itt]o.
16. De Rijx bestierders van de Coningen van Groot Timor.
17. Haare hoofd Tomegons.
18. De hoofd Tomegons van de Regenten van Rotty.
19. Haar ordinaris Tomegons.
20. De hoofd Tomegons van de Regenten van Solor en Soemba en Savoe.
21. Onder Tomegons onder alkanderen.
22. De Deur van de Zaal de welk men siet het Bat. gerangeert voorende bij het Tijken van het nieuw tractaat en de instellinge van de hooge Gesondheeden onder het Lossen van Twaalf Ronds van de Wallen der vesting bij ieder Conditie die ingesteld wierd alle verschillen tot iders Groot genoegen reeds van vooren waaren afgedaan [...] den de Koningen met Contraseign nieuwe contracten gemaakt.

In 1756 werd de opperkoopman Andreas Paravicini als commissaris van de Hoge Regering naar Koepang gezonden om een nieuw contract met de plaatselijke vorsten af te sluiten, dat de gezagsverhoudingen in West-Timor blijvend vast moest leggen. Op 9 juni van dat jaar kon in het fort Concordia het verdrag worden getekend met vijftien 'koningen, keizers en regenten' van Timor en Roti en met de regenten van Solor en Soemba. De tekening geeft een levendig beeld van deze bijeenkomst, die conform Paravicini's bedoeling diepe indruk op de 'koningjes en hunne rijksbestierders' maakte. Na afloop was er een groot banket, dat door dezelfde anonieme tekenaar in Paravicini's gezelschap werd vastgelegd in de aquarel linksboven op dit blad.

In 1756 the High Government despatched the Senior Merchant Andreas Paravicini to Kupang to conclude a new contract with the local rulers which would lay down power-relations in West Timor on a lasting basis. On 9 June in Fort Concordia a treaty was signed with fifteen 'kings, emperors and regents' of Timor and Roti and with the regents of Solor and Sumba. The drawing provides a lively picture of this meeting, which in keeping with Paravicini's intention made a deep impression on the 'little kings and their chief ministers'. Afterwards there was a great banquet, which was recorded by the same anonymous artist in Paravicini's party in the water-colour at the top left of this sheet.

blad 228 linksboven / sheet 228 upper left:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3728-541a.

[Anoniem, 1756] :
[Anonymous, 1756] :

[Het banket na afloop van de ondertekening van het verdrag met de vorsten, van Timor].

[The banquet following the signing of the treaty with the kings of Timor].

Aquarel op papier, 71 x 52 cm.
Water-colour on paper, 71 x 52 cm.

Verklaringen: [onder] een legenda van de letters en nummers A t/m I, 1 t/m 8 :
Explanations: [below] a key to the letters and numbers A to I, 1 to 8 :

A. De tafel van den E/E/agtb: heer Commissaris met d'Eerste gequalificeerdens.
B. De tafel van de mindere gequalificeerdens.
C. De tafels der Koningen en hoofdregenten van 't Eyland Groot Timor, Rotty, Solor, Alor, Savo, en Sumbaua.
D. De tafel van derselver rijxbestierders.
E. De tafel van haere Erste Tommegons.
F. De trompetters en Pouken.
G. De Musikanten.
H. De Woning van den E:E: agtb: heer Commissaris.
I. De Grote en Pragtige met Rood, Wit en Blauw Lijwaat behangen mitsgaders met kostelijke bloemen en Landhaarns vercierde Loots waaronder het hooge geseldschap door den Commisaris voormeld, op een kostelijk en Pragtig soupe onder het Losbranden van hegt Groff geschut bij het drinken van alle de hooge gesondheden ende openignen van een bal voor en naar deftig onthaald wierd.
T Groff geschut dat bij dese solemniteijt gebruikt is geworden.
Alle dese tafels waaren met verscheide ornamenten vercierd staande der anderen buijten en behalven de menigvuldige blomkaarsen op ieder der selver, een grote Waxbannier dewelke van beneden tot na boven Langs geweijse omvlogten waren met verscheijdene Lofwerken die in de top tezamen Lopende, een fraaije bloemkaars formeerden, met een geschilderd en fuguurend Vaandel van boven, waerop men de volgende figuuren sag en de toepasselijke divisen Las,
No. 1. Op de Eene Zijde stond het wapen van de seeven Provincien en dan D.E: Comp:
Met dit bij schrift op d'andere / Equitate et Concordia floret Societas / Vivat Jacob Mossel.
2. Een laurie Crans over de naam van d'heer Commissaris, gehouden werdende door twee uijt de wolken voorkomende handen, met dit bijschrift op de andere Zijde Tandem bona Causa Triuphat.
3. Het afbeeldsel van de Vrede, met het bijschrift Fundatorie Pacis Perpetua.
4. De voorspoed en het bijgeschrift op de andere Zijde Auctoria Publica felicitatis.
5. De geregtigheid met Justiciae Costodie.
6. De goedertierentheid en Clementiae Respicientie.
8. Een Comps Schip met de vlag van boven en Propogatori Com[...].

Geduurende deese maaltijdt wierd een aangenaam Musiek gehoord en onder het geluijd van Trompeten Pauken en 't Lossen van 't geschut dat op een Plijn niet verre de strand geplaats was de volgende Hooge Gesondheeden door den Commissaris Secretaris ingesteld en gedronken als
De Gesondhijd van hunne Hoogmogende Heeren Staaten Generaal met de Hoogvorstelijke Stadhouderlijke familie met:
De Gesondhijd [van] de heeren Bewindhebbers der oost Indische Comp.
[De Gesondhijd van] Sijn Excellentie den heere Gouverneur genberaal ende WelEdele heeren Raden van Nederlands Indie.
[De Gesondhijd van] De:agtbr:heer Commissaris.
[De Gesondhijd van] 't opperhoofd en den raad van Timor.
[De Gesondhijd van] De gesamentlijke Koningen van Timor.
[De Gesondhijd van] De Regenten van 't Eijland Rottij.
[De Gesondhijd van] alle de verdere gequalificeerdens van Solor Salo en Somba met het welvaaren van Timor, Rotty, Solor en Sombar de voorspoet van de Comp. Commercen en derselver wapenen.

blad 228 onder / sheet 228 below:

Nationaal Archief, 1.04.01 136 fols. 125V-126R.

[Anoniem, 1602] :
[Anonymous, 1602] :

Dit is Het Eijlant Solot.

This is The Island of Solor.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 31,5 x 77 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 31.5 x 77 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Solor. Dit kaartje, afkomstig uit het journaal van de *Gelderland*, een der schepen die in 1601-1603 deel uitmaakte van de 'Vijfde Schipvaert' onder Wolfert Harmensz., toont de Portugese versterking op Solor in 1602. Het fortje zou in 1614 veroverd worden door Apolonius Schot en, na de aansluitende herbouw, de naam Henricus krijgen.

Solor. This little map, originating from the log of the *Gelderland*, one of the ships that made up the Fifth Fleet in 1601-1603 under Wolfert Harmensz, shows the Portuguese fortification on Solor in 1602. The fort would be captured by Apolonius Schot in 1614, and after the subsequent rebuilding, be given the name *Henricus*.

blad 229 boven / sheet 229 above:

Bibliothèque nationale de France, DEP Coll. Gaignières VD 33 T1.

Nae de Afteykeninge van / Abel Willemsz.Van der / Werp / van 't Jaer Anno 1614 :

After the Drawing by / Abel Willemsz.Van der / Werp / in the Year Anno 1614 :

Solor.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

O.I. inkttekening op papier, 52,5 x 38,5 cm.
Pen drawing in black ink on paper, 52.5 x 38.5 cm.

Verklaringen: [rechts] een legenda bij de nummers 1 t/m 14 :
Explanations: [right] a key to the numbers 1 to 14 :

Verklaring vande aenwijsingen in deese caerte van't Casteel Solor, van A de Westhoeck tot B, den Oosthoeck is het Casteel lang 21 Roeden 6 voet. Van B tot C ist lang 11 roed 1 voet. Van C tot D ist lang 11 roed 8 voet. Van D tot A ist lang 11 roed 6 voet. Buijten de Toorens om ghemeeten, rondom sijn de muijren hoogh 2 roeden, ende 5 voeten dick.

1. 'T Schip der Veer.
2. 'T Schip Zeelandt.
3. 'T Schip Patanie.
4. 'T Jacht de halve maen.
5. De Galeotte.
6. Plaetse waer de Duijtsche landen.
7. Batterije van de Duijtsche.
8. 'T Buijtenwerck der Portugesen.
9. De kercke.
10. Celle vande Paters.
11. De stadts muijr.
12. Een cleijn fortien Kijck inde pot genoemt.
13. Baterijen tot bevrijdinge vande reede.
14. Wegh ende ingang tot 't Casteel.

Getoond wordt de laatste fase van de aanval op de Portugese versterking op Solor in 1613-1614 onder leiding van de kapitein en hopman Apolonius Schot. Van der Werp nam blijkbaar deel aan de verovering maar het is niet duidelijk of het hier zijn originele tekening betreft of een kopie. De tekeningen van het beschadigde Fort Henricus op blad 229 onder en het aanzicht van de post met omgeving in herstelde staat op blad 230 boven, hoogstwaarschijnlijk door Johannes Nessel naar ter plaatse vervaardigde schetsen, waren oorspronkelijk weer toegevoegd aan Arnold de Vlamings rapportage over Timor en Solor uit 1656.

The last phase in the attack on the Portuguese fortification on Solor in 1613-14 under the command of the overseer and Captain Apolonius Schot is shown here. It seems that Van der Werp took part in the capture, but it is not clear whether we are here dealing with his original drawing or a copy. The drawing of the damaged Fort Henricus on sheet 229 and the view of the post and surroundings in a restored state on sheet 230 above, most likely by Johannes Nessel from sketches made on the spot, were again originally appended to Arnold de Vlaming's account of Timor and Solor from 1656.

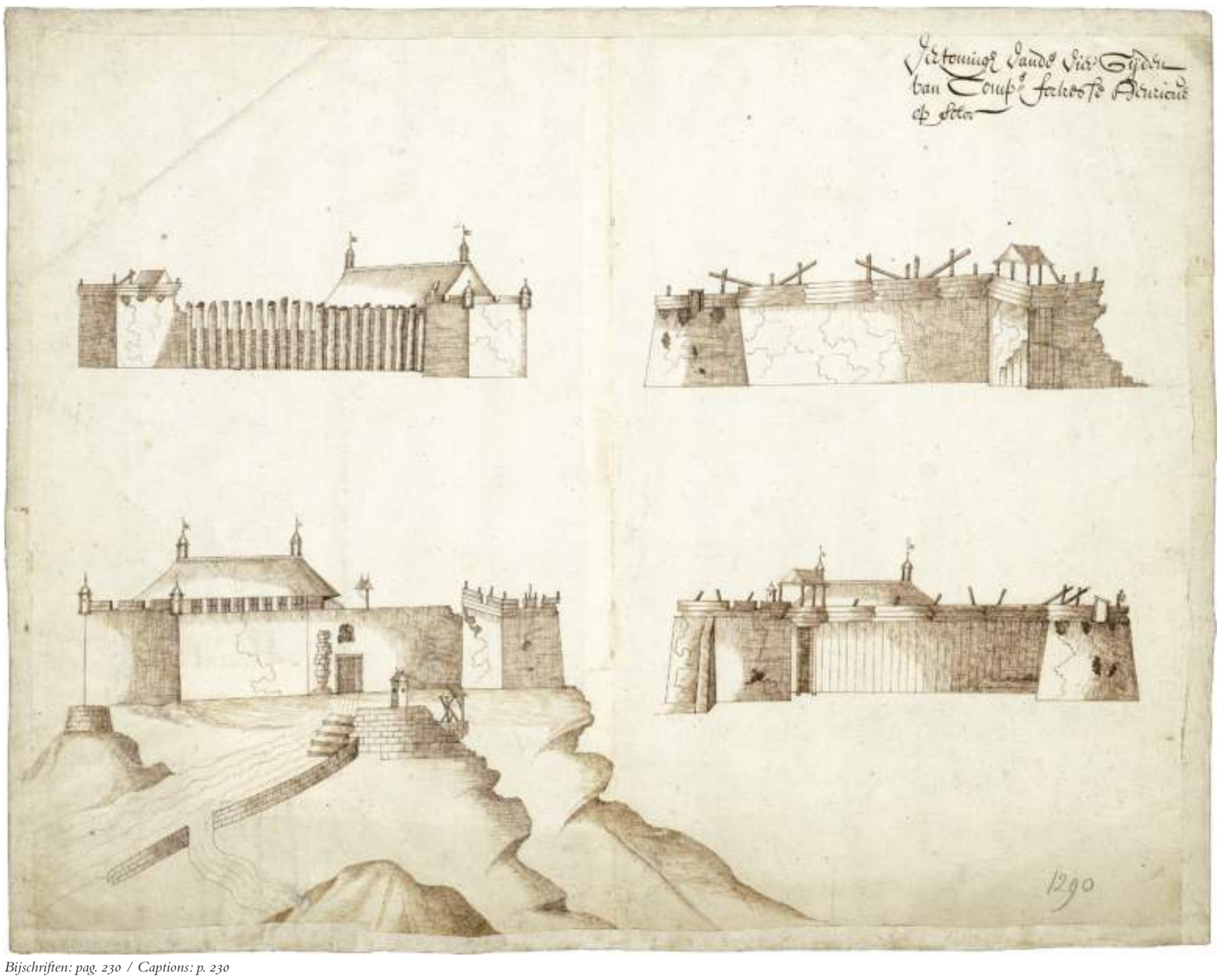

Bijschriften: pag. 230 / Captions: p. 230

blad 230 boven / sheet 230 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1289.

[Johannes Nessel, 1656] :

Afbeeltzel van Comp:s / Fortresse Henricus, op 't Eijlant / Zolor.

Depiction of the Company's / Fortress Henricus on the Island / of Solor.

O.I. inkttekening op papier, 33 x 42,5 cm.
Pen drawing in ink on paper, 33 x 42.5 cm.

Verso: 233 602 I.

blad 230 onder / sheet 230 below:

Nationaal Archief, 1.04.02 1428 fol. 317R.

[Anoniem, 1686] :
[Anonymous, 1686] :

[Plattegrond van de nieuwe versterking in Termane op Roti].

[Plan of the new fort in Termane on Roti].

Schaalstok van 10 roeden, 12 voeten voor iedere roe = [ca. 1 : 370].
Scale-bar of *10 roeden, 12 voeten voor iedere roe* = [approximately 1 : 370].

1 kaart : ms op papier, 15 x 19 / 43 x 27,5 cm.
1 map : ms on paper, 15 x 19 / 43 x 27.5 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de nummers 1 t/m 12:
Explanations: [upper left] a key to the letters 1 to 12:

1. De pagger.
2. De poort.
3. Halve maan in't hangen van't bergie voorsien met 3 prince stukjes.
4. Borstweer van opgeleijde klip steenen dick 2 voeten en 4½ voet hoog.
5. De kruijt kelder.
6. Lieutenant en vendrigs kamer.
7. Plaats tot verrigting van godsdienst.
8. Boekhouderskamer.
9. Wond helers kamer.
10. Sergeantenkamer.
11. D'Vlagge stock.
12. De keuken.

Roti. Na enkele eerdere vergeefse pogingen kreeg de Compagnie na omstreeks 1680 blijvend invloed op het eiland Roti, ten zuidwesten van Timor. Na het neerslaan van een opstand aldaar in 1686 werd in Termane aan de noordkust van het eiland 'aanstonts in den ingang van 't dorp op een seer bequame plaets een kleijne sterckte van houte palen, tot onser versekering' opgeworpen. Mogelijk was de opsteller van het rapport over deze actie, luitenant Joan Fransz, ook de vervaardiger van het oorspronkelijke schetsje waarnaar deze kopie in het rapport werd overgetekend. Deze zelfde Fransz leidde twee jaar later in de rang van kapitein de aanval op Lahay, eveneens op Roti, die is afgebeeld op blad 231 onder.

Roti. After several earlier vain attempts, after about 1680 the Company gained lasting influence on the island of Roti, to the south-west of Timor. After a revolt was crushed there in 1686, 'a small fort of wooden stakes directly in the entrance of the village at a very pleasant place, for our security' was erected in Termane on the north coast of the island. Possibly the compiler of the report on this action, Lieutentant Joan Fransz, was also the one who produced the original sketch from which this copy in the report was made. Two years later, with the rank of Captain, this same Fransz led the attack on Lahay, also on Roti, which is depicted on sheet 231 below.

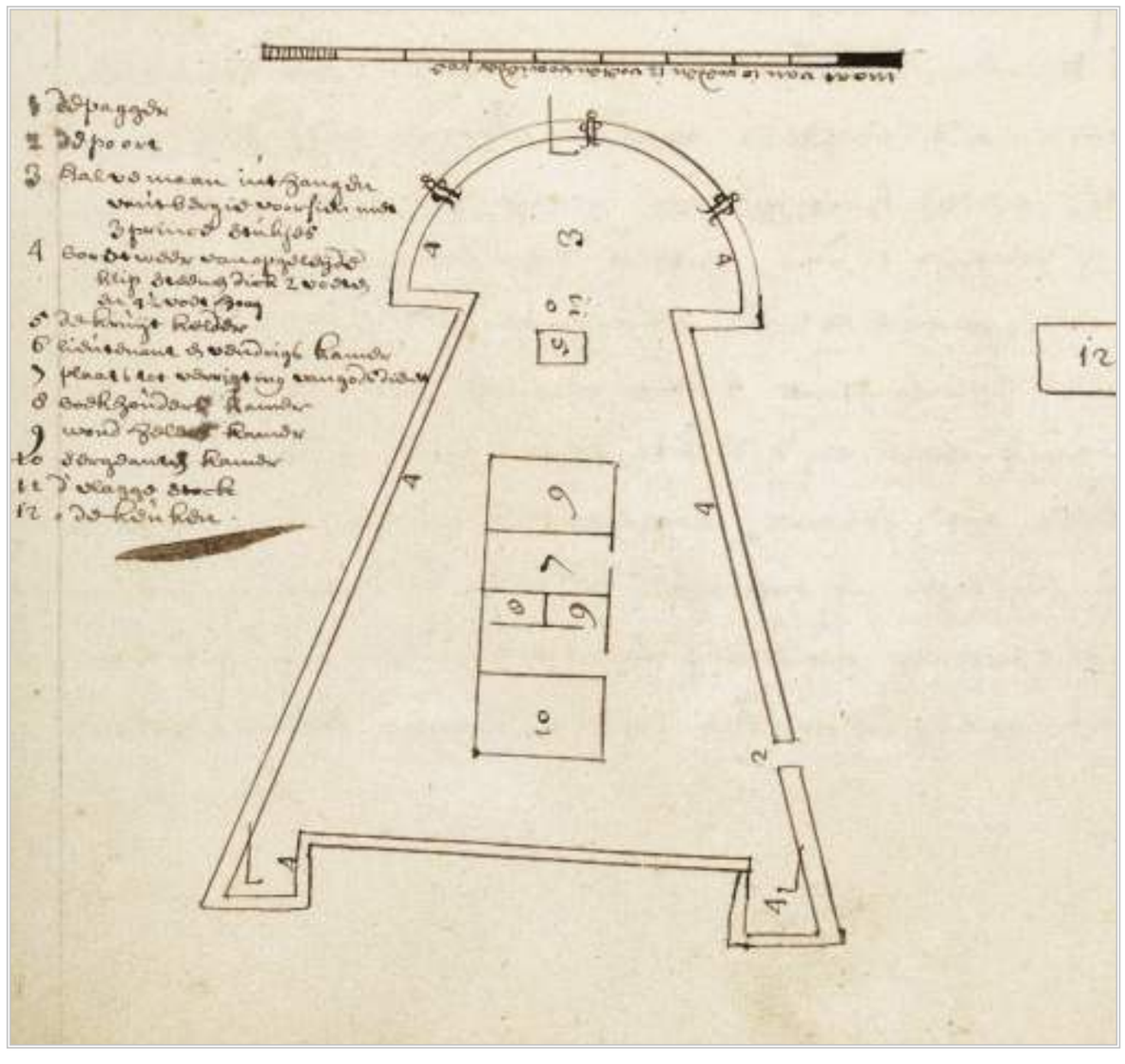

blad 229 onder / sheet 229 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1290.

[Johannes Nessel, 1656] :

Vertoningh vande vier Sijden / van Comp:s fortresse Henricus / op Solor.

Depiction of the four Sides / of the Company fortress Henricus / in Solor.

4 profielen : pentekening op papier, 33 x 42,5 cm.
4 profiles : pen drawing on paper, 33 x 54.5 cm.

Verso: 234 602 j.

Afbeeltsel vande berghe van Larentoúga
hooft residentie plaetse der portugiesen
inde quartieren van Solor ende Timor.

Bijschriften: pag. 232 / Captions: p. 232

blad 231 boven / sheet 231 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1292.

[Johannes Nessel, 1656] :

Afbeeltsel vande bergh van Larentouque / hooft residentie plaetse der Portugesen / inde quartieren van Solor ende Timor.

Depiction of the mountain of Larantoeka / main residence of the Portuguese / in the quarters of Solor and Timor.

O.I. inkttekening op papier, 32,5 x 41,5 cm.
Pen drawing in ink on paper, 32.5 x 41.5 cm.

Verso: 230 652 h.

Larantoeka (Larantuka). Na het verlies van Solor in 1614 werd de nabijgelegen kustplaats Larantoeka in het uiterste oosten van Flores het nieuwe Portugese steunpunt in de regio, van waar uit later in de zeventiende eeuw het oostelijke deel van Timor onder controle werd gebracht. Dit aanzicht van Larantoeka, oorspronkelijk weer toegevoegd aan het verslag door Arnold de Vlaming van Outshoorn over de Timor-expeditie van 1656, werd naar alle waarschijnlijkheid in dat jaar in Batavia getekend op basis van een ter plaatse gemaakte schets.

Larantuka (Larantoeka). After the loss of Solor in 1614, the nearby coastal town of Larantuka at the extreme east of Flores became the new Portuguese base in the region, from which later in the seventeenth century the eastern part of Timor was brought under control. This view of Larantuka, originally again attached to Arnold de Vlaming van Outshoorn's report on the Timor expedition of 1656, was in all probability drawn in that year in Batavia on the basis of a sketch made on the spot.

blad 231 onder / sheet 231 below:

Mitchell Library / State Library of New South Wales, V8/TIMO/2.

[Anoniem, 1688] :
[Anonymous, 1688] :

[Veldslag op Roti bij de klip Lahay].

[Battle in Roti near the Lahay cliff].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 54 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 54 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verso: Timor / afteeckeninge van de berghe / Laijhaij &a. / N° 7.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m W :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to W :

A. De bergh klip Laj Haj met digt bos beset.
B. De rugh daar d dorp op leijd en ontoegankelijk is.
C. T Bergie aende oost kant wiens viet de zee bespoelt.
D. T Strand beset met tyfer boomen.
E. Den Zergt: Aldorp met sijn volck.
F. Den Zergt: Reinier wouchier met zijn volck.
H. Twee Comps marine onder Oosterbaan en Schouten.
G. Den luijtent: Joan: Fransz die met 18 Snaphanen ter loop graaffen valt.
Y. Den zergt: Joris Huissen die met zijn volck den luijt: volgde.
K. T Canon ende trom Mr: Jan van de Velde.
L. Stand plaads der Macassaren en baljers.
M. Vijands loop graven.
N. Ontoegankelijke valeij met digt bos beset.
O. Hoogh geborgte van waar de Timorese vrughteloos naden vijand schoten.
P. Vlugtende timoresen.
Q. Valeij met tijfer boomen beset.
R. Stand plaats van hier rontom t canon beset met Rottenesen voor den aenval.
S. Pagger bij ons na den aenal op geworpen.
T. Tent daarde oorlogs voor raat onder lagh.
V. Pagger van doorens voorde lens.
W. Gragt door de regen gemaackt.

Deze tekening, mogelijk naar een schets van de hand van de kapitein Joan Fransz, toont een veldslag bij de 'bergh Lahay' aan de noordkust van Roti in 1688 tussen compagniestroepen en Timorezen van Koepang enerzijds en de troepen van opstandige radja's van Roti met *Larantouqeiros* als bondgenoten aan de andere kant. Dit treffen markeerde de definitieve onderwerping van Roti aan de vorsten van Koepang en daarmee aan de Compagnie.

This drawing, possibly made from a sketch by captain Joan Fransz, shows the battle at the 'mountain of Lahay' on the north coast of Roti in 1688 between Company troops and Timorese from Kupang on the one side and the troops of the rebellious Rajas of Roti with *Larantouqeiros* as allies on the other. This clash marked the final subjection of Roti to the rulers of Kupang and thereby, as a consequence, to the Company.

De Molukken / The Moluccas / Maluku

(Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-19, II-20, II-21b, II-22, II-23, II-24, II-25, II-26a-d, II-27, II-28, II-29).

De Molukken (Maluku). De eilandenregio in de oostelijke Indische Archipel die tegenwoordig onder de verzamelnaam Molukken wordt begrepen, was in de VOC-tijd bestuurlijk verdeeld over drie gouvernementen, te weten Ternate, Amboina en Banda.

Het gouvernement Ternate, indertijd verwarrenderwijs ook vaak gouvernement der Molukken genoemd, omvatte in hoofdzaak de gebieden noordelijk en westelijk van Ceram onder oppergezag van de compagnie in het gelijknamige sultanaat, dat in zijn hoogtijdagen in de late zestiende eeuw reikte van Halmahera en de Minahasa in het noorden tot Ambon in het zuiden en van de oostkust van Celebes in het westen tot de Vogelkop van Nieuw-Guinea in het oosten. Naar de huidige geografische benamingen viel dit bestuursgebied in zijn meest uitgebreide vorm vanaf ca. 1680 ruwweg samen met de Noord-Molukken (Maluku Utara) plus het uiterste noordoosten van Celebes met voorliggende eilanden. Ternate was aanvankelijk een belangrijk productiegebied van kruidnagelen, maar had in de latere compagniestijd nauwelijks meer economische betekenis. Na ca. 1680 was de voornaamste taak van het VOC-bestuur hier in feite de handhaving van het productiemonopolie van kruidnagelen op de Ambonse Eilanden, via een gericht beleid tot uitroeiing van de kruidnagelcultuur binnen het eigen gouvernement. Na de inleidende overzichtskaarten van de Molukken als geheel op de bladen 232 t/m 240 komen de diverse eilanden in het gouvernement Ternate achtereenvolgens aan de orde op de bladen 241 t/m 265.

Het gouvernement Ambon of Amboina bestond in hoofdzaak uit de Ambonse Eilanden, dus Ambon, Haroekoe, Saparoea, Noesalaoet en enkele kleinere, plus Ceram en Boeroe, en kwam daarmee overeen met de regio die tegenwoordig bekend is als de Zuid-Molukken (Maluku Selatan). In omvang was het veel kleiner dan Ternate, maar na het feitelijk bereiken van het kruidnagelmonopolie omstreeks 1650 vormde het gouvernement Ambon bij uitstek het economische kerngebied van het compagniesbedrijf in de Archipel; vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw was vrijwel alle kruidnagelteelt onder strak compagniestoezicht